

A tisztességtelenség megítélése a deviza alapú hitelszerződésekben – előadás jegyzet¹

Keresztes Gergő Márk vagyok, a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának IV. évfolyamos joghallgatója. Tehát némiképp kakukktójasnak számítok, ezért néhány szót szeretnék szólni előadásom apropójáról, és ezúton is köszönöm a DOSZ-nak, hogy lehetőséget biztosított számomra.

Előadásom a Nemzeti Kiválóság Program keretében megvalósuló az Eötvös Loránd Hallgatói Ösztöndíj a konvergencia régiókban elnevezésű pályázatra benyújtott kutatási programom részét képezi. A kutatásom „A tisztességtelenség megítélése a fogyasztói szerződések jogában – Hazai és európai szabályozás és gyakorlat – különös tekintettel a fogyasztói deviza alapú hitelszerződések jogára” címet viseli. A körülbelül két és fél hónapja indult kutatás tervei szerint az alapok lerakása van folyamatban, azonban jelen előadásom keretében mégsem a vonatkozó szabályozást, illetve szabályozás történetét kívánom bemutatni. Ehelyett a jogalkalmazás általam eddig feldolgozott deviza alapú hitelszerződésekkel kapcsolatos ítéleteire támaszkodva, azokból egyet-egyet kiragadva kívánok ma releváns kérdéseket boncolgatni.

Akkor első kérdésként az egyoldalú szerződésmódosítás és a tisztességtelenség kapcsolata vizsgálándó. Itt a Debreceni Törvényszék 2013. áprilisában hozott ítéletéből szeretnék kiindulni, amely egyébként nagy hasonlóságot mutat egy októberi Pécsi döntéssel. A megtámadott feltétel szerint: a hiteldíj (kamat és kezelési költség) változó mértékű, melyet a hitelező a kölcsönszerződés fennállása alatt jogosult egyoldalúan megváltoztatni. Önmagában az ilyen jellegű kikötés nem tisztességtelen, hiszen a vonatkozó kormányrendeletben rögzített lista csak a szerződésben meghatározott alapos ok nélküli egyoldalú módosítási lehetőség kikötése esetén ad lehetőséget a tisztességtelenség megállapítására. Emellett a {fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott Általános Szerződési Feltételekben szereplő egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségéről szóló 2/2012. (XII.10.) PK. vélemény} Kúria Polgári Kollégiumának releváns véleménye szerint a pénzügyi intézmény a fogyasztói kölcsönszerződésre vonatkozó általános szerződési feltételei között, illetve az egyedileg meg nem tárgyalta szerződési feltételekben a kamat, díj, költség ügyfélre kedvezőtlen, egyoldalú módosításának jogát törvényi felhatalmazás alapján, annak megfelelően kikötheti. E szerződési kikötés – ezek szerint – önmagában nem minősülhet tisztességtelennek. A Hpt. akkor hatályos 210. §-ának (3) bekezdése alapján a kamatot, díjat vagy egyéb szerződési feltételt csak akkor lehet egyoldalúan, az ügyfél számára kedvezőtlenül módosítani, ha a szerződés ezt - külön pontban - a pénzügyi intézmény számára meghatározott feltételek, illetve körülmények esetére egyértelműen lehetővé teszi. A Hpt. az egyoldalú szerződésmódosítás jogát elismeri, ugyanakkor korlátozza is azzal, hogy az egyoldalú szerződésmódosítási jog gyakorlásának kógens törvényi korlátai között előírja, hogy a pénzügyi intézménynek előre, tételesen meg kell jelölnie a későbbi változtatás lehetséges okait (ún. ok-lista). Amennyiben a pénzügyi intézmény az egyoldalú szerződésmódosítás (hiteldíj emelés) jogát anélkül köti ki, hogy a módosításra okot adó

¹ 2013. december 5., DOSZ konferencia, előadás jegyzet

körülményeket a szerződésben előzetesen meghatározta volna, a kikötés jogszabályba ütközik. Jogszabályba ütközik továbbá a kikötés akkor is, ha a pénzügyi intézmény azt nem a Hpt. követelményeinek megfelelő módon fogalmazta meg. Az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó jogszabályba ütköző kikötés pedig a Ptk. 200. §-ának (2) bekezdése alapján semmis.

Jelen esetben ok-lista létezett, felsorolásra kerültek a módosításra okot adó körülmények: pl. a bankközi hitelkamatok, vagy a fogyasztói árindex, vagy a jegybanki alapkamat, vagy az állampapírok hozama, vagy a hitelező forrás-, valamint hitelszámla-vezetési költsége növekszik, vagy a lakossági hitelek kockázati tényezői a hitelezőre nézve romlanak. Ezeket a bíróság a jogszabályban előírt „kellően részletes” követelményt kielégítőnek fogadta el. Ezzel ellentétben a Fővárosi Törvényszék szeptemberi ítélete szerint teljes egyértelműsége, világos és félreérthetetlen tartalomra van szükség, hiszen álláspontja szerint ezekből az sem állapítható meg, hogy pl. mely ország jegybanki alapkamatára utal a kikötés. Tehát két különböző ügy, a módosításra lehetőséget adó körülmények azonosak, azok számában van csupán eltérés, a két minősítés azonban közel sincs összhangban egymással.

Visszatérve Debrecenhez, tehát jogszabályba (nevezetesen a Hpt. 210. illetve 213. §§-aiba) ütközés címén nem került megállapításra az érvénytelenség. A következő lépés a Ptk. volt: tisztességtelenségről a Ptk. szerint akkor beszélhetünk, ha a feltétel a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg. És e tekintetben cseng egybe az októberi pécsi és az áprilisi debreceni döntés. Egyrészt a vonatkozó szerződéses rendelkezés az abban megjelölt okok (az ok-lista tételei) változása esetére általános jelleggel, azaz „az ügyleti kamat, és egyéb költségek” teljes körére kiterjedően, differenciálás nélkül és arányosítás nélkül teszi lehetővé a hitelező bank részére az ügyfél számára hátrányos egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét. Az adott rendelkezés ezért bár formailag jogszabályba nem ütközik, tartalmilag kontroll nélküli lehetőséget biztosít a hitelező számára arra vonatkozóan, hogy az ok-listában megjelenített bármely körülmény bármely mértékű változása esetén a bank a hiteldíj bármely összetevőjét bármely mértékben a fogyasztó ügyfélre hátrányosan módosíthassa (szinte „tartalmilag üres” rendelkezés). {Az adott szerződéses rendelkezés alapján elméletileg például 1 %-os fogyasztói árindex növekedésre alapítottnak a bank a szerződésben kikötött ügyleti kamatot (és-vagy épp a kezelési költséget, és-vagy épp bármely más költséget) akár 10 %-os (vagy épp akár 100 %-os) mértékben egyoldalú szerződésmódosítással szerződésszerűen megváltoztathatja a szerződő fél terhére.} A szerződés adott szövege ezért az arányosság követelményét nem biztosítja, az alperes javára indokolatlan és egyoldalú előnyt, egyben a másik szerződő fél hátrányára indokolatlan és egyoldalú hátrányt teremt a szerződésből származó jogosultságok és kötelezettségek értékegyensúlyának súlyos eltolódását megvalósítva.

Majdnem ugyanezen érvek mentén sérült az átláthatóság elve, mert az előzőekből eredően a fogyasztó szerződő fél számára a jövőbeli egyoldalú alperesi szerződésmódosítások tartalma előre nem kiszámítható és nem kontrollálható. Adott körülmény pedig indokolatlan és egyoldalú hátrány a fogyasztó szerződő fél oldalán.

A harmadik probléma pedig azzal kapcsolatban merült fel, hogy a kikötés csak és kizárólag a fogyasztó hátrányára történő körülményváltozás hatásának áthárítását teszi lehetővé, ezzel egyidejű kötelezettség nélkül a fogyasztó javára történő körülmények megváltozása esetén annak a fogyasztó javára történő érvényesítésére.

Így tehát a Ptk. 209/A.§-ra alapítva került megállapításra a semmisség.

Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek tekintetében mind Debrecenben, mind pedig Pécsen a részleges érvénytelenség mellett döntöttek.

A Debreceni Ítéltábla azonban más következtetéseket vont le a megállapított tényállásból. Amennyiben a szerződési feltételt használó fél bizonyítja a szerződési feltétel egyedileg megtárgyalt voltát, a kereset elutasításának van helye, mert a feltétel tisztességtelensége csak egyedileg meg nem tárgyalt feltétel esetén vizsgálható. A bizonyítás elsődleges eszköze a felek szerződésben rögzített nyilatkozatain, a szerződés tartalmán túl a feleknek a hitelügyintézés során a hitelező, a közreműködő közjegyző által dokumentált, a szerződéskötést megelőző tárgyalásai. Az ítéltábla álláspontja szerint a kikötés egyedi megtárgyalása bizonyítást nyert, sőt még a releváns részekben azonos tartalmú üzletszabályzatot is egyedileg megtárgyaltnak ismerte el. A felperesek szerződési nyilatkozata szerint az üzletszabályzatokat a szerződés aláírását megelőzően kézhez kapták, az abban foglaltakat megismerték, megértették, magukra nézve kötelezőnek elfogadták. Az ítéltábla álláspontja szerint az alperes az ellenkérelmében alappal védekezett azzal, hogy a felperesek személyre szabott, a feltételeit illetően egyedileg előzetesen megtárgyalt, anyagi lehetőségeiknek leginkább megfelelő hitelkonstrukciót igényeltek. Ezzel az állásponttal én messzemenően nem értek egyet, hiszen az, hogy az alapos tájékozódás, a hitelkonstrukciók összehasonlítása és részletes vizsgálata is megtörtént, nem jelenti azt, hogy az említett kikötést a felek közreműködve alakították ki oly módon, hogy annak tartalmi befolyásolására fennállt a fogyasztó lehetősége.

A második kérdés az árfolyamrés, költség vagy nem költség, és így módon tételesen fel kell-e tüntetni vagy sem? Erről csak nagyon röviden, mert ezzel kapcsolatban az Európai Bíróság előtt az értelmezési kérdés megválaszolása. A Kúria meghatározása szerint az árfolyamrés azt fejezi ki, hogy az adott devizavételi és -eladási árfolyama az adott időpontban hány százalékban tér el az adott deviza középárfolyamától (pl. +/- 1 %). Az adós ténylegesen - a fizetési kötelezettsége érdekében – két jogügyletet végzett: azzal, hogy a forintösszeget a törlesztés folyósítására szolgáló számlájára utalta, két megbízást adott a banknak, két jogügylet lebonyolítására. Az egyik, az aktuális törlesztőrészlethez kapcsolódó deviza megszerzése (a forint átváltása devizára), a másik, a kölcsön törlesztőrészletének levonása. A devizakonverzióból adódó költség az első jogügyletbe kötődik, és ezért nem a kölcsön jogügylet része. A Kúria ezzel szemben a Hpt. vonatkozó rendelkezésének fogyasztóvédelmi jellegéből indul ki, és álláspontja szerint, ha bár a hitelintézet a THM számításánál figyelembe veszi az árfolyamrést, de azt tételesen nem tünteti fel, mint költséget, az jogszabálysértő. A releváns irányelv 4. cikke a fogyasztók tisztességtelen hitelfelvételekkel szembeni védelme érdekében írja elő, hogy a kölcsönvevő a szerződés megkötésekor rendelkezzen mindazon tényezők ismeretével, amelyek kötelezettségvállalására hatással lehetnek; hogy a fogyasztó

teljes körűen megismerhesse az általa megkötött szerződés jövőbeli teljesítésével kapcsolatos feltételeket.

Talán ezen döntés hatására a Fővárosi Törvényszék 2013 szeptemberében másodfokon ezzel összhangban határozott, ellentétben az első fok megállapításával, amely szerint az árfolyamrész egyfajta számítási mód. Itt a felperesi érv az volt, hogy egy számítási mód nem növelheti az adós visszafizetési kötelezettségét. A Törvényszék pedig a Kúria előzőekben tárgyalt júliusi ítéletére hivatkozva kimondta, hogy az árfolyamrész költség, amely még az árfolyam változatlansága mellett is többletterhet jelent a fogyasztó számára az egynemű árfolyam alkalmazásához képest. Ezzel én teljes mértékben egyetértek, hiszen ha nem költség lenne, és nem jelenne meg semmilyen módon a szerződésben, csak tudnánk, hogy a THM-nél figyelembe vették, akkor egyoldalú módosítása tulajdonképpen korlátok nélküli, illetve ellenőrizhetetlen lenne, ily módon pedig indokolatlan és egyoldalú előnyt jelent, tehát tisztességtelen.

A Kúria egyébként a szerződést érvényessé nyilvánította, korrigálva a hiányosságot. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy ez a lehetőség azonban nem minden ügyben lesz adott, hiszen itt szerencsés módon konszenzus volt a tekintetben, hogy a bár fel nem tüntetett árfolyamrész a THM számításánál figyelembe vette a bank.

Összegzésként arra kívánok rámutatni, hogy mint az látható, a Kúriánál folyamatban lévő jogegységi eljárás választ adhat számos kérdésre, az árfolyamrész tekintetében pedig az Európai Bíróság döntésétől várható előremutató értelmezés.